

нашарування. Ще одним із важливих результатів візуального обстеження пам'ятки можна вважати зафіксовану прогресуючу ерозію північного краю пам'ятки. Вона на всій довжині городища має виразні сліди розвитку руйнівних процесів, які викликані розмивом правого корінного берега водами Канівського водосховища. Лінія активного розвитку ерозії не тільки зачіпає дитинець, але і захоплює значну частину території, прилеглої до нього вище та нижче по течії, на якій в 2017 р. були зафіксовані ділянки збереженого культурного шару.

Саме на одній з таких ділянок, яка прилягає за 50 м до східного краю дитиня літописного міста і має виразні сліди руйнації з північного краю, було закладено пошукову траншею довжиною 8 м та шириною 2 м. У її межах під 5-сантиметровим дерновим шаром зафіксовано темно-сірий сильногумусований суглинок, що сягав глибини 0,6–0,8 м від сучасної денної поверхні і утримував археологічні знахідки. Складений плямистим жовтим лесоподібним суглинком материк у верхній частині теж містив поодинокі знахідки, які, вочевидь, потрапили нижче основного горизонту культурних нашарувань внаслідок діяльності гризунів.

Знахідки, виявлені в культурному шарі, представлені у переважній більшості фрагментами гончарних посудин доби пізнього середньовіччя, фрагментами давньоруських гончарних посудин, а також фрагментами стінок ліпних посудин, які можуть бути датовані у межах I тис. н. е.

Отримані результати розкопок 2018 р. дозволяють зафіксувати перспективність археологічних досліджень та їх актуальність з урахуванням загрози руйнації комплексу літописного міста — пам'ятки національного

значення, внаслідок ерозії правого корінного берега р. Дніпро, спричиненої антропогенною діяльністю.

Під час візуального обстеження східного схилу дитинця городища на поверхні було зафіксовано лінзоподібну западину, в якій під час детального огляду було виявлено верхню частину аркового склепіння підземної споруди. За особливостями розмірів, форми та розташування вона може бути інтерпретована як вхід до підземної споруди, врізаної у схил Дніпра, на якому розташований дитинець літописного міста. Для встановлення більш точної культурно-хронологічної належності споруди та її розмірів і конструкції необхідне проведення додаткових археологічних обстежень.

Особливості топографії археологічного комплексу літописного міста Іван, розташування відносно комунікаційних мереж, міської забудови, проведення довготривалих археологічних розкопок, які б дозволили отримати дані про оборонні споруди літописного міста, його різноманітну матеріальну культуру та ряд інших факторів, дозволяють розглядати його як одне із найбільш перспективних місць для розбудови музею під відкритим небом.

Унікальність проекту полягає в тому, що на сьогодні він може стати першою музейною презентацією Дніпровської оборонної лінії, яка відігравала значну роль у формуванні Давньоруської держави.

Розташування городища на домінуючій над оточуючою місцевістю висоті дозволяє створити реконструкцію стародавнього міста, яка може бути вписана в оточуючий рельєф, а також слугувати своєрідною візитівкою міста Ржищів.

В. Івакін, В. Баранов, М. Джік, І. Зоценко, А. Сорокун, О. Манігда

ДОСЛІДЖЕННЯ МОГИЛЬНИКА ОСТРІВ 1 ТА ДАВНЬОРУСЬКОГО ГОРОДИЩА У СУХОЛІСАХ

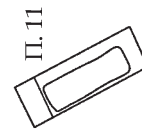
Архітектурно-археологічною експедицією ІА НАН України були продовжені археологічні дослідження, виявленого у 2017 р. західно-балтського некрополя та розташованого на відстані 500 м від нього давньоруського городища поблизу с. Сухоліси.

Могильник *Острів 1* розташований між селами Пугачівка та Острів Рокитнянського району Київської обл. на правому березі р. Рось

та займає першу надзаплавну терасу, яка поступово знижується в напрямку до річки. Загалом у 2018 р. на пам'ятці було досліджено близько 800 м² (рис. 1).

Найбільш ранні знахідки на терасі відносяться до скіфського часу — під час археологічних робіт виявлено амфору фасоського виробництва (IV ст. до н. е.) та фрагменти ліпного посуду епохи раннього залізного

Рис. 1. План-схема об'єктів, відкритих у 2018 р.

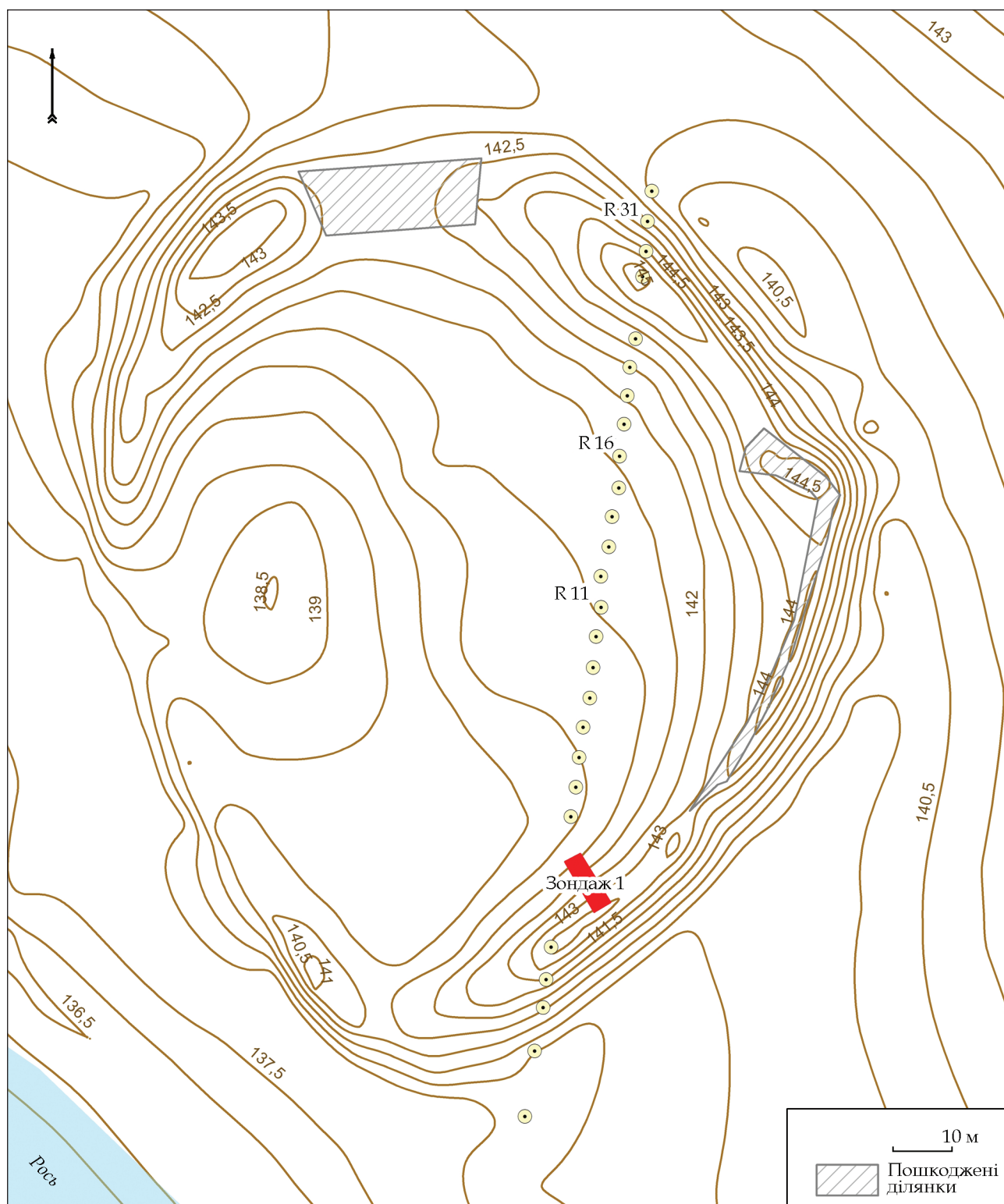

Рис. 2. Топографічна зйомка городища біля с. Сухоліси

віку (визначення — к. і. н. Ю. Болтрик). Можливо, ці знахідки відносяться до кургану, зафіксованого на топографічних мапах другої половини XIX ст., проте повністю зруйнованого у XIX—XX ст.

Слід відзначити, що поховальні комплекси західно-балтського могильника були впущені у більш ранні нашарування чер-

няхівського часу, які також вивчалися під час дослідження (к. і. н. О. Милашевський). Культурний шар черняхівського поселення зафіксований по всій площі розкопу, виявлені окремі житлові та господарські споруди, зібраний численний археологічний матеріал (фрагменти кераміки, вироби з кістки, арбалетоподібні фібули, монети).

Відносною несподіванкою стала знахідка ранньослов'янської напівземлянки з піччю-кам'янкою. Виявлений у споруді посуд характерний для праських старожитностей Східної Європи, що дозволяє попередньо датувати напівземлянку V—VII ст. н. е. (визначення — к. і. н. Є. Синиця).

Найяскравіші та найвиразніші знахідки походять з поховальних комплексів середньовічного західно-балтського некрополя. Загалом у 2018 р. було досліджено 30 інгумаційних поховань різного ступеня збереженості. Більшість поховань орієнтовані головою на північ, з сезонними відхиленнями. В одному з поховальних комплексів під кістками людини зафіксований кістяк молодого лошати зі зв'язаними ногами. Цей обряд знаходить прямі аналогії в синхронних пруських старожитностях самбійського півострова.

Супроводжувальний інвентар некрополя Острів 1 виділяється чисельністю та різноманітністю в порівнянні з давньоруськими поховальними старожитностями XI—XII ст. У чоловічих похованнях виявлена зброя — сокири (тип IV за А. Кірпи́чником; тип М за Я. Петерсоном), вістря сулиць, елементи кінської упряжі (шпори), деталі чоловічого поясного набору, підковоподібні фібули різних типів, тощо. У жіночих похованнях знайдені підковоподібні фібули, зооморфні браслети, бронзова шийна гривна, різноманітні намистини (каури, скляні, обтягнуті золотою фольгою), пряслиця, виготовлені з овруцького пірофілітового сланцю. Слід відмітити знахідку предмету особистого благочестя — бронзовий натільний хрестик так званого «скандинавського типу».

Виявлені поховання попередньо датуються в межах XI ст. За рідкісними виключеннями, особливості поховального обряду та характерний поховальний інвентар не мають аналогій у давньоруський поховальний практиці вказаного періоду, а скоріше тяжіють до синхронних старожитностей західно-балтських племен — земгалів, селів, латгалів, куршів, прусів та жемайтів.

Давньоруське городище в с. Сухоліси розташоване на відстані 500 м на схід від некрополя, у заплаві низького лівого берега р. Рось, та є фортифікацією так званого болотного типу, не характерного для давньоруських укріплень Середнього Подніпров'я (рис. 2).

Проведено новітню топографічну зйомку пам'ятки (під керівництвом к. і. н. О. Маніди), яка показала, що городище витягнуте за віссю північ — південь. Його загальна площа, разом з укріпленнями, становить 1,75 га, площа майданчика городища всередині валів дорівнює 0,85 га. В'їзд розташовувався із західного боку городища — у цьому місці добре простежений розрив у системі укріплень та топографічне пониження. На сьогоднішній день відстань від в'їзду до урізу води становить в середньому 55 м. Укріплення збереглися на висоту до 4 м з напільного боку та до 2,5 м зсередини укріплення. Рів майже повністю зник в результаті оранки. Задля визначення стратиграфічної ситуації на пам'ятці колегами з Інституту археології Жешувського університету (керівник М. Джік) проведено буріння — через всю площу городища за віссю північ — південь, через кожні 2 м, закладено 26 зондажів. У південній частині городища з метою вивчення особливостей будівельних конструкцій укріплень закладено невеликий розкоп (30 × 10 м). У розкопі вдалося зафіксувати залишки згорілих дерев'яних конструкцій, але через брак часу повністю вивчити цей цікавий об'єкт не вдалося і він був законсервований до польового сезону 2019 р. Серед знахідок, виявлених під час обстежень городища, необхідно відмітити давньоруський емалевий хрест XII ст.

Археологічні роботи на західно-балтському некрополі Острів 1 та давньоруському городищі у с. Сухоліси продовжаться у польовому сезоні 2019 р.

В. Івакін, І. Зоценко, Р. Осадчий, А. Сорокун, С. Переверзєв

РОЗВІДКИ АРХІТЕКТУРНО-АРХЕОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕДИЦІЇ ІА НАНУ НА КИЇВЩИНІ

Архітектурно-археологічна експедиція ІА НАНУ провела низку розвідувальних робіт у різних районах Київської обл.

У квітні здійснено розвідку на давньоруському городищі та неукріпленому поселенні в с. Русанів Броварського р-ну, які активно